

Descoperirea unui univers profesional: știința informării la București și Lyon ¹

Asistent Cristina Popescu

În contextul actual al exploziei informaționale pe o varietate de suporturi, se simte nevoia stringentă a unei serioase pregătiri profesionale pentru bibliotecari și documentariști, pregătire care să aibă în vedere diversificarea continuă a cererilor de informații generale sau specializate și a serviciilor oferite de către biblioteci și centre de informare documentară.

Evoluția tehnicilor privitoare la tratarea și diseminarea informațiilor documentare, creșterea și diversificarea cererii sociale de informație și cultură, dezvoltarea rețelelor electronice și noile tehnologii de informare, transformă practicile profesionale, atât în ceea ce privește bibliotecile, cât și centrele de documentare.

Societatea informațională are nevoie de specialiști de înalt nivel, atât în sectorul public, cât și în cel privat.

Ca urmare a formării lor profesionale, specialiștii în știința informării pot concepe și dezvolta servicii de informare, conduce și contribui la creșterea nivelului serviciilor de bibliotecă. Ei pot continua, de asemenea, activitatea de cercetare în științele informării, istoria cărții și biblioteconomie.

În occident, specialiștii în informare științifică și tehnică, formați tot în școli superioare de știința informării, pot concepe și dezvolta și sisteme de informare.

Toate acestea sunt posibile datorită pregătirii profesionale, ce conferă, în același timp, stăpânirea tehnicilor documentare și biblioteconomice, o perfectă cunoaștere a mediului profesional,

¹ Pentru prezentarea programelor de pregătire profesională de la E.N.S.S.I.B., am folosit informațiile culese cu ocazia deplasării mele la Lyon, în luna mai 2000.

capacitatea de manager, o cultură generală solidă ca și o viziune critică asupra problemelor profesionale prin intermediul cercetării.

Din păcate, spre deosebire de situația din alte țări europene, îndeosebi cele occidentale, legislația românească nu prevede, cu excepția bibliotecarilor din învățământ, obligativitatea studiilor de specialitate pentru ocuparea posturilor de bibliotecari, cel puțin unele funcții din ierarhia instituției. Acest lucru ar fi putut reprezenta o motivație pentru bibliotecarii în formare. În orice caz, statutul profesiei de bibliotecar necesită clarificări și actualizări, bibliotecile și instituțiile punându-se de acord și cooperând pentru viitorul lor comun.

Pentru spațiul românesc, începuturile teoretizării domeniului bibliologic datează din anii 1925-1926, când Alexandru Sadi-Ionescu susținea la București, în cadrul Școlii Practice de Arhivari-Paleografi (devenită în 1931 Școala Superioară de Arhivistică și Paleografie), prima parte a cursului său, ce cuprindea studiul biblioteconomiei și bibliografiei.

Evoluția învățământului de specialitate la noi a ținut pasul cu dezvoltarea bibliotecilor.

În anii 1953-1958, în cadrul Universității din București, la Facultatea de Filologie, a luat ființă Secția de Bibliologie, absolvită de două promoții din care au făcut parte cunoscuți bibliologi contemporani: Mihai Petrescu, Gheorghe Popescu, Ion Stoica, Corneliu Dima Drăgan.

La Institutul Pedagogic a funcționat între 1963-1970 cu durată de studiu de trei ani, în cadrul Facultății de Filologie, Secția de Biblioteconomie, condusă de profesorul Dan Simonescu. Institutul a format buni tehnicieni de bibliotecă, cu orizont bibliologic și preocupări pentru teoria biblioteconomică.

În anul 1968, a fost instituit la Universitatea din București doctoratul în științe bibliologice sub conducerea prof. dr. doc. Dan Simonescu, constituind o formă superioară de perfecționare și marcând un progres în evoluția învățământului de specialitate.

După 1972, cursul facultativ de bibliologie, susținut de Dan Simonescu la Facultatea de Filologie din București, a fost continuat, de Corneliu Dima Drăgan (până în 1980) și de Eugen Marinescu (până în 1990).

Din 1990, învățământul superior de bibliologie și știința informării a fost organizat la Universitatea din București, ca secție distinctă, cu

patru ani de studiu, în cadrul Facultății de Litere, unde s-a înființat în 1991 și Colegiul de Administrație și Secretariat care formează bibliotecari și arhiviști, pe parcursul a trei ani de studiu.

Studentii *Secției de Bibliologie și Știința Informării* se pregătesc pentru a-și putea desfășura activitatea în biblioteci și centre de informare documentară ca bibliotecari-documentariști, dar și ca manageri ai unor astfel de structuri, precum și cadre didactice destinate predării disciplinelor însușite în cei patru ani de studiu.

Recrutarea viitorilor studenți se face pe baza unui concurs de admitere în urma unor probe scrise.

Cunoștințele teoretice dobândite în timpul facultății cuprind o paletă largă de discipline printre care se află și următoarele: istoria cărții, biblioteconomie, bibliografie, informare documentară, management, automatizarea bibliotecilor.

Având în vedere faptul că secția reprezintă una din catedrele Facultății de Litere, este firesc faptul ca din planul de învățământ să nu lipsească discipline filologice, printre care și limbile străine ca și cele de cultură generală, încercându-se să se asigure astfel deschiderea culturală a viitorilor specialiști.

Numărul de studenți în fiecare promoție este de 40.

Din 1999, bibliologia reprezintă una din specializările B pentru studenții de la Facultatea de Litere și de la Facultatea de Limbi Străine.

La *Colegiul de Administrație și Secretariat* din Universitatea din București sunt pregătiți și bibliotecari-arhiviști.

Candidații sunt admiși pe baza unor probe scrise.

Aceștia sunt pregătiți pentru a deveni bibliotecari sau arhiviști, în acest scop însușindu-și cunoștințe de istoria cărții, paleografie slavonă și chirilică românească, biblioteconomie, arhivistică, bibliografie, management, automatizarea bibliotecilor, limbi străine, beneficiind și de cursuri pentru lărgirea orizontului cultural.

Numărul de studenți înscriși într-un an de studiu este de 25.

Atât studenții secției cât și cei ai colegiului își desfășoară perioade de practică de specialitate în instituții de profil.

Începând cu anul universitar 1999-2000, Secția de Bibliologie și Știința Informării a dat curs programului de *studii aprofundate* destinat absolvenților acestei secții.

Perioada de studii se desfășoară de-a lungul unui an universitar, cursanții aprofundând discipline de un mai mare interes ale domeniului: managementul resurselor info-documentare, modele și structuri bibliologice în spațiul românesc, teorii contemporane privind dezvoltarea colecției și comunicarea documentelor, managementul informației și tehnologia informației și comunicării.

Admiterea se face pe baza unui interviu și a unei lucrări scrise.

Numărul de studenți este de 8 în promoție.

Perioada de studii se încheie cu susținerea unei disertații.

Tot din anul universitar 1999-2000, s-a înființat forma de *învățământ postuniversitar de biblioteconomie și știința informării*, cursurile fiind destinate absolvenților de învățământ superior, indiferent de domeniu, care lucrează sau au intenția să se angajeze într-o bibliotecă sau într-un centru de informare documentară. În acest scop le este necesară însușirea unor cunoștințe de bază ale domeniului.

Cursurile și dezbaterile privitoare la: modele culturale și biblioteconomice, biblioteconomie generală, prelucrarea documentelor și informațiilor, concepte teoretice și practice în informatizarea structurilor info-documentare, structuri bibliografice, sisteme manageriale de informare, management în structurile info-documentare și sisteme de informare-documentare se desfășoară pe parcursul a trei convocări în timpul unui an universitar.

Numărul de cursanți în promoție poate varia între 15 și 40.

Diploma se obține în urma susținerii unei disertații la încheierea cursurilor postuniversitare.

În România, pregătirea specialiștilor în știința informării și a bibliotecilor se realizează, după cum am prezentat, cel mai adesea, prin obținerea unei diplome universitare.

În Franța, la E.N.S.S.I.B., Lyon, pregătirea specialiștilor se face prin intermediul unor cursuri postuniversitare.

Școala Națională Superioară de Știința Informării și a Bibliotecilor (E.N.S.S.I.B.) are ca misiune formarea viitorilor conservatori și bibliotecari din bibliotecile publice, specialiști pentru serviciile de documentare și informare științifică și tehnică din sectorul privat. Ea dezvoltă, în relație permanentă cu acest învățământ, o activitate de cercetare în științele informării, istoria cărții și biblioteconomie.

Importantă instituție de învățământ superior, E.N.S.S.I.B. a luat ființă în 1992 ca o continuatoare a E.N.S.B. (Școala Națională Superioară

de Bibliotecari), creată la Paris, în 1963, și transferată la Villeurbanne, în 1974. La începutul anului 1999 a fuzionat cu Institutul de Formare a Bibliotecarilor.

E.N.S.S.I.B. se află în subordinea Ministerului Educației Naționale, al Cercetării și al Tehnologiei (M.N.E.R.T.).

Ea are o dublă vocație: de teoretizare la nivel universitar și de aplicare în practică a cunoștințelor de specialitate. Formează specialiști pentru biblioteci, servicii documentare ale universităților și pentru marile instituții aflate sub tutela Ministerului Învățământului Superior și a Ministerului Culturii, (Biblioteca Națională a Franței, Biblioteca Publică de Informare a Centrului Georges Pompidou sau bibliotecile municipale). E.N.S.S.I.B. pregătește, de asemenea, împreună cu C.N.F.P.T. (Centre National de la Fonction Publique Territoriale) conservatori și bibliotecari pentru noi colective teritoriale, funcționari destinați unei cariere în bibliotecile municipale sau în cele departamentale. Tot aici se formează și specialiști în informarea științifică și tehnică și cadre specializate pentru serviciile documentare care sunt destinate unei cariere în sectorul privat.

Una din formele de pregătire se adresează viitorilor conservatori (bibliotecari șefi).

După obținerea *Diplomei de conservator de bibliotecă (D.C.B)* conservatorii devin manageri de instituții, șefi de departamente în biblioteci universitare, biblioteci publice sau biblioteci teritoriale, organizând, conservând, valorificând, dezvoltând și comunicând colecțiile.

Misiunea lor este aceea de a pune la dispoziția publicului utilizator toate resursele informaționale ale colecțiilor de care dispun și în cele mai bune condiții.

Având în vedere diversificarea suporturilor informaționale și a modurilor de transmitere a informației, ei sunt capabili atât să clasifice și să indexeze documentele, cât și să conceapă sisteme documentare. Conservatorii vor trebui, de asemenea, să desfășoare o activitate științifică, să conducă unități de profil biblioteconomic și să supervizeze proiecte.

Recrutarea conservatorilor se face prin concursuri interne și externe, prin concurs organizat de către stat sau de către comunități teritoriale și prin concurs special rezervat elevilor de la Ecole Nationale des Chartes. După concurs, candidații admiși devin funcționari stagiați.

Ei sunt remunerați în timpul școlarizării și au obligația de a servi statul timp de 10 ani.

Planul de învățământ este organizat pe 18 luni după un calendar care se întinde de la 1 ianuarie la 30 iunie.

Formarea profesională a conservatorilor este concepută după o pedagogie a alternanței școală-practică cu o durată totală de 22 săptămâni consacrate stagiilor în instituții și cu un acces personalizat la cercetare. Disciplinele trunchiului comun sunt structurate în patru câmpuri profesionale: structuri destinate stocării și diseminării informației, colecții și documente, publicul utilizator și personalul specializat, biblioteca în contextul actual.

Informatica, disciplină indispensabilă domeniului, este prezentă sub forma învățământului teoretic și aplicat cu privire la biblioteci.

Pentru cursanții D.C.B. care doresc să urmeze calea cercetării școala propune cursurile D.E.A. (Diploma de Studii Aprofundate în Științele Informării și Comunicării), realizarea unei teze de doctorat sau participarea la proiecte de cercetare colectivă.

Numărul de studenți din fiecare promoție variază între 30 și 70, în funcție de numărul de posturi scoase la concurs.

Nivelul de pregătire necesară candidaților este bacalaureat plus trei ani, aceasta fiind una din condițiile de intrare împreună cu susținerea unui concurs.

Această formă de învățământ a apărut în 1992.

Dacă pentru pregătirea conservatorilor există D.C.B., pentru pregătirea bibliotecarilor există un **program de formare inițială**.

Meseria de bibliotecar atrage din ce în ce mai mult ca vocație, în Franța, și acest lucru nu este întâmplător. Mediator, bibliotecarul asigură accesul cititorilor la cunoaștere, la informație și la cultură pentru colectivitatea sa. Gestionar fiind, el administrează micile biblioteci sau servicii, încadrează o echipă de lucru, organizează bugete, planifică programe.

Bibliotecarul este, de asemenea, un intelectual care joacă un rol cheie într-o politică educativă, socială și culturală și care trebuie să fie capabil de inovații, pentru a pune în practică noile tehnologii în colecțiile dinamice; informația electronică fiind și ea una din scopurile bibliotecii viitorului.

A gestiona o colecție, a o face să trăiască prin nenumăratele întâlniri cu numeroșii și variații utilizatori aceasta este menirea bibliotecarului modern.

Recrutarea se face prin concurs intern și extern, de stat și de către colectivitățile teritoriale.

După concursul organizat de stat, câștigătorii sunt numiți și ocupă un post de bibliotecar stagiar .

Câștigătorii unui concurs teritorial trebuie să-și găsească un loc de muncă într-o bibliotecă teritorială în primii doi ani după susținerea concursului. Studenții bibliotecari urmează timp de un an, în alternanță cu îndeplinirea obligațiilor de serviciu, un program de pregătire profesională care se desfășoară la E.N.S.S.I.B., din anul 1999, după fuzionarea sa cu Institutul de Formare a Bibliotecarilor.

Acest program de formare profesională este organizat în module de câte o săptămână, fiecare modul fiind centrat pe un obiectiv precis de creștere a competenței.

Acest tip de formare profesională este structurat pe principiul evoluției adecvate, ținând cont de caracteristicile postului fiecărui stagiar. Stagiile practice se înscriu în această însușire personalizată a cunoștințelor; ele fiind în același timp, terenul primei experimentări profesionale.

Continuitatea formării profesionale este asigurată prin grupuri de lucru pentru o perfecționare profesională continuă, prin lucrări personale privitoare la ansamblul modulelor și prin atribuirea unui îndrumător pedagogic.

Bibliotecarii stagiar realizează o lucrare individuală în timpul formării lor profesionale în cadrul acestui program. Aceasta este apreciată prin eliberarea unei diplome.

Numărul de stagiar pe promoție variază între 35 și 40.

Această formă de pregătire a fost inițiată în 1992.

Tot la E.N.S.S.I.B., ***D.E.S.S. în inginerie documentară (D.E.S.S.I.D.)*** formează manageri pentru transferul informațiilor științifice, tehnice și economice, capabili să conceapă, administreze și dezvolte un centru documentar specializat în orice domeniu de activitate, pentru o bibliotecă de studiu și cercetare sau să participe la activitatea unei societăți specializate în selectarea, formatarea, transformarea sau stocarea informațiilor (producători de baze de date, societăți de service sau consiliere).

D.E.S.S. în inginerie documentară urmărește să asigure o dublă specializare: specializarea inițială dobândită de absolvenții tuturor

facultăților (nivel licențiat), fiind completată prin cea dobândită în cadrul D.E.S.S.I.D., pentru a concepe și stăpâni instrumentele și tehnicile necesare informării documentare.

Candidații pot fi salariați sau solicitanți ai unui loc de muncă în formare continuă ,având trei ani vechime în domeniu, o diplomă sau nivel echivalent (în orice domeniu), selectarea lor realizându-se pe baza dosarului, a unui interviu și a unei probe scrise.

Această formă de pregătire este deschisă studenților străini cu foarte bune cunoștințe de limba franceză.

Procesul de învățământ se derulează neîntrerupt timp de 12 luni, de la 1 octombrie până la 30 septembrie anul următor. Partea teoretică este organizată în cinci module: informatică generală, documentare electronică, informatică documentară, gestionarea proiectelor documentare, document secundar. Este completată printr-un curs suplimentar de limbă engleză, un stagiu de cercetare, lucrări individuale și întocmirea unui proiect. Cea de a doua parte a formării profesionale constă într-un stagiu profesional de 4 luni care are ca rezultat o lucrare.

Sunt admiși 35 de studenți în fiecare promoție.

Această diplomă a fost inițiată în 1975.

Diploma profesională superioară în știința informării și a bibliotecilor (D.P.S.S.I.B.) pregătește specialiști pentru administrarea bibliotecilor publice, bibliotecilor universitare sau bibliotecilor unor centre culturale din diferite țări.

Această diplomă a E.N.S.S.I.B., în curs de omologare, are la bază parteneriatul cu Comisia franceză pentru U.N.E.S.C.O.. Acest program de formare profesională se adresează în mod deosebit studenților străini, înțelegând prin aceștia resortisanții Uniunii Europene, licențiați sau deținători ai unei diplome corespunzătoare a patru ani de învățământ superior.

Admiterea studenților se face pe baza dosarelor depuse.

Perioada de formare profesională se derulează de-a lungul unui an, de la 1 octombrie la 30 septembrie anul următor. Ea este structurată în 20 de unități de valoare tematică, acestea fiind grupate, la rândul lor, în cinci module: descoperirea domeniului biblioteconomic, managementul de bibliotecă, informatica și bibliotecile, achiziția și conservarea documentelor, programe de cooperare internațională.

Studenții au obligația să realizeze niște lucrări personale și să efectueze un stagiu de 16 săptămâni.

Numărul de studenți pe promoție este de 10-15.

Diploma D.P.S.S.I.B. a fost creată în 1993.

E.N.S.S.I.B. are și misiunea de a propune o ofertă de formare permanentă, adaptată mereu nevoilor specialiștilor în informare și ale bibliotecilor. Obiectivul său este de a le permite creșterea competenței, de a le aduce la zi cunoștințele și de a se ocupa de noile tehnologii de informare.

Începând din 1999, fuziunea E.N.S.S.I.B. cu Institutul de Formare a Bibliotecarilor (I.F.B.), care avea o experiență considerabilă în acest domeniu, a permis conjugarea eforturilor teoretico-practice ale celor două instituții pentru o ofertă mai bogată și mai completă.

Perioadele de stagiu sunt validate de ministerul însărcinat cu învățământul superior și de Ministerul Culturii. Numeroase sesiuni sunt realizate în colaborare cu instituții naționale și internaționale. Ele sunt concepute ca instrumente operaționale direct, de scurtă durată.

O altă misiune a Școlii Naționale Superioare de Știința Informării și a Bibliotecilor (E.N.S.S.I.B.) este aceea de a contribui la *cercetarea în științele informării, istoria cărții și biblioteconomie* într-o abordare pluridisciplinară, în care converg cercetarea fundamentală și cercetarea aplicată. Timp de mai mulți ani, echipele de la E.N.S.S.I.B. au dezvoltat colaborări de lungă durată cu universitățile și școlile superioare din zona Rhon-Alpi. Trei echipe de cercetare au solicitat, din 1999, abilitarea lor de către Ministerul Educației Naționale, al Cercetării și al Tehnologiei.

G.R.E.S.I. (Grupul de cercetare a serviciilor de informare) este echipa ce se ocupă de tipurile de management al informării, de regulile economice și aplicările îmbunătățite ale acestora datorită evoluției tehnologice. Studiile acestui grup privesc economia documentului și noile forme de organizare ale sistemelor de informare.

Lucrările echipei *Polul lyonez în istoria cărții* au la bază vechea tradiție tipografică a orașului Lyon și fondul patrimonial al Bibliotecii Municipale și al Muzeului Imprimeriei. Ea continuă studiile începute deja despre "Oamenii cărții la Lyon în secolul al XVIII-lea". "Spiritul cărților" conduce la studierea cataloagelor de licitații din perioada 1680–1811. Un alt program se constituie ca o continuare a "Istoriei bibliotecilor franceze prin anchete realizate în bibliotecile franceze din secolul XX".

Echipea *S.I.I. (Sisteme de informare și interfețe)* dezvoltă de mai mulți ani o strânsă colaborare cu alte laboratoare din Lyon (RÉCODOC,

Universitatea Lyon I și Lyon III). Ea se integrează într-o federație mai largă, UFRSIC (Unitatea federativă a echipelor de cercetare în știința informării), care grupează toate aceste echipe. Lucrările S.I.I. se înscriu într-o perspectivă de cercetare-dezvoltare, având drept scop îmbunătățirea instrumentelor și tehnicilor biblioteconomice care privesc biblioteca virtuală și conceperea sistemelor documentare multilingve.

Pe plan internațional, E.N.S.S.I.B. desfășoară o cooperare continuă. În afara numeroaselor acțiuni de cercetare care se traduc prin organizarea de colocvii internaționale, ea girează un curs postuniversitar care a apărut la sugestia Comisiei franceze pentru U.N.E.S.C.O. și care primește studenți provenind din toate colțurile lumii.

Programul care se ocupă cu schimburile europene în științele informării permite schimburi de studenți cu mai multe țări europene. Un astfel de program este SOCRATES – ERASMUS care a contribuit la stabilirea unei cooperări și între Universitatea din București și E.N.S.S.I.B. Lyon. Această cooperare s-a concretizat prin obținerea, anual, a câte două burse, pentru un interval de trei luni, de către studenți români, ca și în deplasări profesionale, care presupun reciprocitate, în vederea susținerii de prelegeri de către cadre didactice de specialitate.

E.N.S.S.I.B. oferă programe de formare managerilor unor biblioteci străine în special celor din țările mediteraneene. Astfel ea asigură și formarea personalului științific francofon al viitoarei biblioteci din Alexandria (Egipt).

E.N.S.S.I.B. este membră a rețelei S.L.I.S.N.E.T. (Rețea Internațională de Școli în Științele Informării) în care ea a pus în practică la inițiativa U.N.E.S.C.O. serverul web.

Ca rezultat al unei judecăți de ansamblu în ceea ce privește organizarea, la noi, a disciplinelor în cursuri și seminarii, iar la francezi în cursuri, discuții sub coordonarea unui mediator-cadru didactic (travaux dirigés) și lucrări practice (travaux pratiques), se observă accentul clar pus de E.N.S.S.I.B. pe interacțiunea teorie-practică.

Perioadele de practică propriu-zisă în biblioteci, centre de documentare și arhive, la noi, considerate stagii la ei, se desfășoară la sfârșit de an universitar.

Cât privește resursele documentare și informatice, E.N.S.S.I.B. este înzestrată cu un departament de resurse documentare care cuprinde câte o bibliotecă specializată în științele informării în fiecare din cele două sedii

ale sale. Acest departament este destinat și reactualizării periodice a numeroaselor servicii documentare pe situl web al E.N.S.S.I.B.-ului. Același departament susține și experimentarea bibliotecii electronice.

Având în vedere faptul că la Universitatea din București pregătirea specialiștilor în știința informării se realizează în cadrul Facultății de Litere, secția și colegiul nu beneficiază de o bibliotecă distinctă, fondul de documente pentru domeniul bibliologic fiind integrat în colecția bibliotecii Facultății de Litere.

“*Bulletin des Bibliothèques de France*” (BBF), principala revistă franceză de informare și reflecție consacrată bibliotecilor și serviciilor de documentare, este publicată de E.N.S.S.I.B., periodicitatea acesteia fiind de 6 numere pe an.

Și Catedra de Bibliologie și Știința Informării de la Universitatea din București publică, începând din anul 1996, revista “*Studii de bibliologie și știința informării*”, care conține articole și recenzii ale cadrelor didactice și ale studenților.

Deși cu o destul de veche tradiție, comparându-se în permanență cu modelele străine, învățământul românesc de specialitate a încercat să supraviețuiască unor momente dificile, prin renunțări și compromisuri, până aproape de desființare.

Fără îndoială că renașterea sa, de după 1990, a reprezentat un început, dar într-o perioadă de tranziție.

Îndrăznesc să cred, totuși, că reînființarea Secției de Bibliologie nu este “o formă fără fond”, ci o necesitate a unui sfârșit de secol guvernat de informație.